

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
DROHOBYCH IVAN FRANKO STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY
YOUNG SCIENTISTS COUNCIL

ISSN 2308-4855 (Print)
ISSN 2308-4863 (Online)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГУМАНІТАРНИХ НАУК:

**Міжвузівський збірник наукових праць молодих
вчених Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка**

HUMANITIES SCIENCE CURRENT ISSUES:

**Interuniversity collection of Drohobych
Ivan Franko State Pedagogical University
Young Scientists Research Papers**

ВИПУСК 35. ТОМ 6
ISSUE 35. VOLUME 6

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 6 від 22.04.2021 р.)*

Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантук, А. Душний, І. Зимомря]. – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. – Вип. 35. Том 6. – 316 с.

Видання розраховане на тих, хто цікавиться питаннями розвитку педагогіки вищої школи, а також філології, мистецтвознавства, психології.

Редакційна колегія:

Пантук М.П. – головний редактор, доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Душний А.І.** – співредактор, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка), член-кореспондент (Міжнародна академія наук педагогічної освіти); **Дмитрів І.І.** – відповідальний секретар, кандидат філологічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Андрєєв В.М.** – доктор історичних наук, професор (Київський університет імені Бориса Грінченка); **Бермес І.Л.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка); **Галів М.Д.** – кандидат педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Галик В.М.** – кандидат історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Гіжесяк Ян** – доктор габілітований, надзвичайний професор кафедри (Державна вища професійна школа); **Гриченко Г.З.** – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Дутчак В.Г.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника); **Засць В.М.** – кандидат мистецтвознавства, заступник декана факультету народних інструментів (Національна музична академія України імені Петра Чайковського); **Зимомря І.М.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Ужгородський національний університет); **Іванишин П.В.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Корсак Р.В.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Ужгородський національний університет); **Масненко В.В.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького); **Мафтин Н.В.** – доктор філологічних наук, професор (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника); **Мацьків П.В.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Невмержицька О.В.** – доктор педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Оршанський Л.В.** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Пагута М.В.** – кандидат педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Пантук Т.І.** – доктор педагогічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Петречко О.М.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Печарський А.Я.** – доктор філологічних наук, професор (Львівський національний університет імені Івана Франка); **Синкевич Н.Т.** – кандидат мистецтвознавства (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Ситник О.М.** – доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри (Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького); **Сташевська І.О.** – доктор педагогічних наук, професор, проректор з навчальної роботи (Харківська державна академія культури), заслужений діяч мистецтв України, академік (Міжнародна академія наук педагогічної освіти); **Сташевський А.Я.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Харківська державна академія культури), заслужений діяч мистецтв України, академік (Міжнародна академія інформатизації); **Стечик Ю.О.** – доктор історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Стреначікова Марія** – доктор наук (doc. CSc., PhD.), (Академія мистецтв у Банській Бистриці); **Тельвак В.П.** – кандидат історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Устименко-Косоріч О.А.** – кандидат мистецтвознавства, доктор педагогічних наук, професор, директор навчально-наукового інституту культури і мистецтв (Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка); **Чик Д.Ч.** – доктор філологічних наук, доцент (Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка); **Янишин Б.М.** – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник (Інститут історії України НАН України); **Яремчук В.П.** – доктор історичних наук, професор (Національний університет «Острозька академія»)

Збірник індексується в міжнародній базі даних Index Copernicus International.

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 6143 від 28.12.2019 р. (додаток 4) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта, 013 – Початкова освіта, 014 – Середня освіта (за предметними спеціалізаціями), 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями), 016 – Спеціальна освіта).

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. (додаток 1) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі філологічних наук (035 – Філологія) та у галузі культури і мистецтва (022 – Дизайн, 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, 024 – Хореографія, 025 – Музичне мистецтво, 026 – Сценічне мистецтво, 027 – Музеєзнавство, пам'яткознавство, 028 – Менеджмент соціокультурної діяльності).

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка» Серія КВ № 19906-9706Р від 14.05.2013 р.

Усі електронні версії статей збірника оприлюднюються на офіційному сайті видання
www.aphn-journal.in.ua

Редакційна колегія не обов'язково поділяє позицію, висловлену авторами у статтях, та не несе відповідальності за достовірність наведених даних та посилань.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Засновник і видавець – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, співзасновники Ільницький В.І., Душний А.І., Зимомря І.М.

Адреса редакції: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, обл. Львівська, 82100. тел.: (03244) 1-04-74, факс: (03244) 3-81-11, e-mail: info@aphn-journal.in.ua

© Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2021
© Пантук М.П., Душний А.І., Зимомря І.М., 2021

Лада ФІЛАТОВА,

orcid.org/0000-0003-0469-4743

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри початкової і професійної освіти

Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

(Харків, Україна) lada.avia@gmail.com

Ірина РАДЧЕНЯ,

orcid.org/0000-0003-2524-7109

старший лаборант кафедри теорії і методики викладання

природничо-математичних дисциплін у дошкільній, початковій і спеціальній освіті

Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

(Харків, Україна) ira.radchenya@gmail.com

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

Обґрунтовано, що метою підготовки учня у сучасній початковій школі є формування творчої, всебічно розвинутої, духовно збагаченої особистості з науковим світоглядом, ґрунтовними знаннями. Виходячи із цього, зміст сучасної професійної підготовки майбутнього вчителя повинен бути спрямованим на переорієнтацію підготовки педагога із просвітництва до ролі дослідника, агента змін, здобувача ефективних засобів освітньої діяльності в інтересах дитини. У статті розкривається сутність таких понять, як «творчий потенціал молодших школярів», «арт-терапія», «підготовка майбутніх учителів початкових класів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів». Під розвитком творчого потенціалу молодших школярів ми визначаємо здатність забезпечення оптимальних умов для прояву молодшими школярами власних індивідуально-типологічних особливостей в освітній діяльності, формування у них потреб у самореалізації. Виокремлено психолого-педагогічні особливості розвитку творчого потенціалу молодших школярів. Зроблено аналіз наукових досліджень, присвячених різним тлумаченням і характеристикам арт-терапії. Виокремлено засоби арт-терапії, доведено їхнє значення. Обґрунтована доцільність використання засобів арт-терапії у процесі розвитку творчого потенціалу молодших школярів. У структурі готовності майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії виокремлено взаємопов'язані компоненти – мотиваційно-ціннісний, змістовий, процесуальний, особистісно-рефлексійний. Авторами представлено навчальну дисципліну «Розвиток творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії», визначено її мету та завдання, програмні результати навчання, структуру, змістове наповнення й утілення її в освітній процес, які дадуть змогу здобувачам вищої освіти почуватися впевненими під час фахової діяльності.

Ключові слова: підготовка майбутніх учителів початкових класів, розвиток творчого потенціалу, молодші школярі, арт-терапія, засоби арт-терапії.

Lada FILATOVA,

orcid.org/0000-0003-0469-4743

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Primary and Professional Education

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

(Kharkiv, Ukraine) lada.avia@gmail.com

Iryna RADCHENIA,

orcid.org/0000-0003-2524-7109

Senior Assistant at the Department of Theory and Methods of Teaching

Natural Sciences and Mathematics in Preschool, Primary and Special Education

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

(Kharkiv, Ukraine) ira.radchenya@gmail.com

PREPARATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE POTENTIAL OF YOUNG SCHOOLCHILDREN BY ART THERAPY

It is substantiated that the purpose of preparing a pupil in a modern primary school is the formation of a creative, comprehensively developed, spiritually enriched personality with a scientific worldview, thorough knowledge. Based on this, the content of modern professional training should be aimed at future teachers to reorient the training of teachers of education to the role of researcher, agent of change, gaining effective means of educational activities in the interests of the child. The article reveals the essence of such concepts as "creative potential of junior schoolchildren", "art therapy", "preparation of future primary school teachers for the development of creative potential of junior schoolchildren". Under the development of creative potential of junior pupils, we determine the ability to provide optimal conditions for the manifestation of junior pupils of their own individual and typological features in educational activities, the formation of their needs for self-realization.

The psychological and pedagogical features of the development of the creative potential of junior schoolchildren are singled out. An analysis of research that has been devoted to different interpretations and characteristics of art therapy. Means of art therapy are singled out, their value is proved. The expediency of using art therapy means in the process of developing the creative potential of junior schoolchildren is substantiated. In the structure of readiness of future teachers for the development of creative potential of junior schoolchildren by means of art therapy the interconnected components are singled out – motivational-value, semantic, procedural, personal-reflective. The authors present the discipline "Development of creative potential of junior pupils through art therapy", define its purpose and objectives, program learning outcomes, structure, content and implementation in the educational process, which will allow higher education students to feel confident in their professional activities.

Key words: training of future primary school teachers, development of creative potential, junior schoolchildren, art therapy, means of art therapy.

Постановка проблеми. Поступове входження вищої національної освіти до європейського освітнього простору і концептуальні зміни у структурі та змісті нашої сьогодишньої освіти викликають потребу в оновленні підготовки майбутніх учителів, що ґрунтується на положеннях Законів України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти» (2020), Галузевої концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 рр. (2014).

За останні роки відбулися суттєві зміни у системі початкової школи: затверджені нові Державні стандарти початкової освіти, створені варіанти нових навчальних програм і підручників, визначені об'єкти, функції, види контролю та критерії оцінювання навчальних досягнень молодших школярів. Водночас в учнів початкових класів спостерігається тенденція до зниження рівня мотивації до навчання. У багатьох першокласників виникають проблеми у процесі адаптації до школи, що супроводжується подеколи негативним ставленням їхніх батьків до організації освітнього процесу у початковій школі. Адекватно реагувати на зміни може вчитель із високим рівнем розвитку дослідницьких якостей, знань і вмінь, що сприяє швидкому освоєнню нового інформаційного поля, дає можливість приймати нестандартні рішення, діяти творчо й ефективно. Тому важливою є переорієнтація підготовки майбутнього вчителя із

просвітництва до ролі дослідника, агента змін, здобувача ефективних засобів освітньої діяльності в інтересах дитини, про що наголошується в Концепції «Нова українська школа» (2016).

На вчителя початкової школи покладено відповідальність розвивати творчу особистість учня, виявляти його здібності, створювати сприятливу атмосферу на уроках, формувати систему морально етичних цінностей. Учні потребують учителів, які будуть їх розуміти і навчати творчо.

Однак сучасний рівень професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи має значні недоліки щодо формування у них готовності до розвитку творчого потенціалу молодших школярів. Зокрема, більшість студентів недостатньо усвідомлюють суть поняття «творчий потенціал», його закономірності та психолого-педагогічні особливості розвитку; інші відчують труднощі у формуванні не лише професійних знань, умінь і навичок, а й умінь конструювати та проектувати уроки із творчими завданнями; уміння творчо використовувати засоби арт-терапії та впроваджувати їх у процес навчання молодших школярів. У цьому контексті актуальною стає проблема підготовки майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії, яка дасть можливість майбутньому вчителю творчо вирішувати професійні завдання, удосконалювати процес навчання та виховання школярів. Отже, актуальність означеної проблеми, необхідність подолання виявлених суперечностей,

недостатній рівень її теоретичної та практичної розробленості зумовили вибір теми.

Аналіз досліджень. Проведений аналіз наукових джерел засвідчив, що психолого-педагогічною наукою накопичено значний досвід підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності. Вивченню питань професійної підготовки педагога приділяли увагу такі вчені, як: А. Алексюк, В. Беспалько, І. Бєх, В. Бондар, М. Васильєва, А. Вербицький, А. Губа, С. Гончаренко, В. Гриньова, І. Дичківська, О. Дубасенюк, М. Євтух, С. Єрмаков, О. Жерновникова, І. Зязюн, В. Кремень, О. Іонова, Л. Кайдалова, І. Прокопенко, О. Романовський, С. Сисєва, С. Ткачєв, Л. Штефан та ін. Проблему підготовки майбутніх учителів початкової школи обґрунтовано в дослідженнях В. Бондаря, О. Олійник, Л. Хомич, Л. Хоружої, М. Шкабаріна, А. Шульги та ін. Особливості організації освітнього процесу в початковій школі відображені у працях Т. Байбари, Н. Бібік, М. Вашуленка, Н. Ігнатенко, Я. Кодлюк, О. Онопрієнко, О. Савченко та ін. Психолого-педагогічні аспекти розвитку творчих здібностей учнів розглянуто у дослідженнях Д. Гілфорда, В. Роменця, С. Рубінштейна, В. Сухомлинського, В. Тимєнка, Е. Торєнса та ін. Також заслуговують на увагу наукові розробки психолого-педагогічних аспектів арт-терапії (Л. Аметєва, Г. Бурковський, М. Бурно, А. Грішина, Б. Карвасарський, Т. Кисєльєва, О. Копитін, Л. Лебєдєва К. Рудєстам, Р. Хайкін). Аналіз наукових розвідок із окресленої проблеми засвідчує, що підготовка майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії не була предметом спеціального наукового дослідження.

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних засад підготовки майбутніх учителів початкових класів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії.

Виклад основного матеріалу. Складний міждисциплінарний феномен «творчий потенціал молодших школярів» багатогранно осмислюється в руслі філософського, психологічного та педагогічного знання як основний шлях індивідуального та суспільного розвитку дитини. На підставі проведеного аналізу обґрунтовано *творчий потенціал молодших школярів* як сукупність здібностей, умінь і навичок, які визначають високий рівень творчого розвитку особистості та мотивують її до саморозвитку і самореалізації (Т. Браже, Л. Єлагіна, М. Колєсова, О. Куцевол, В. Луніна, В. Риндак та ін.) (Луніна, 2016).

Визначено, що *розвиток творчого потенціалу молодших школярів* – це багатоаспектний, складний

процес, спрямований на розкриття творчих здібностей молодших школярів шляхом забезпечення оптимальних умов для прояву молодшими школярами власних індивідуально-типологічних особливостей в освітній діяльності, формування у них потреб у самореалізації (Л. Бірка, О. Волик, С. Глухова, Ю. Калюжна, І. Мартинюк, О. Чаплигін та ін.).

Формування життєвотворчого потенціалу молодшого школяра через навчально-творчу діяльність є дуже важливим процесом. Здатність дитини до саморозвитку, її життєвотворча активність – головні умови успішності у подальшому житті. Самореалізація особистості дедалі більше залежить від таких якостей, як самостійність і критичність мислення, креативність, неординарність у вирішенні різноманітних проблем. Щоб учень став рівноправним учасником процесу освіти, необхідно озброїти його техніками та прийомами, спрямованими на розвиток пам'яті, уваги й образного мислення, сформувати навички дослідницької поведінки, розвинути життєвотворчий потенціал. Лише за такого розвитку кожна дитина відповідно до своїх особистих властивостей і здібностей знайде себе і самореалізується (Радчєня, 2020: 181–185).

Виокремлено психолого-педагогічні *особливості розвитку творчого потенціалу молодших школярів*, такі як: розвинена творча уява, скерована на створення нових образів; здатність до моделювання нових оригінальних об'єктів і ситуацій; підвищена сенситивність до нового, здатність надавати новим знанням емоційного забарвлення, виявляти естетичні почуття у процесі пізнання; відмінна пам'ять, що є запорукою ефективного творчого мислення (В. Андрєєв, В. Кан-Калик, В. Риндак, Е. Фромм та ін.). Для розвитку творчого потенціалу молодших школярів слід використовувати на заняттях у початковій школі засоби арт-терапії.

З'ясовано, що арт-терапія у психолого-педагогічних дослідженнях розглядається з різних позицій: як напрям, форма або метод (Т. Кисєльєва, Л. Осадчук); як творча діяльність, гармонізація і загальне оздоровлення особистості (В. Бєккер-Глош); як набір емпіричних прийомів, інноваційна технологія (А. Грішина, Л. Лебєдєва, М. Наумбург, Л. Повстан, О. Смілянець, О. Сорока та ін.).

Поняття «*арт-терапія*» визначено як інноваційну освітню технологію розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами музичного, художнього, хореографічного та народного мистецтва, а саме малюнком, музикою, казкою, танцем, грою тощо. Зроблено висновок, що арт-терапія є простором для творчих пошуків вчителя,

оскільки сприйняття й обробка образної інформації мають однакову цінність і взаємодоповнюють одна одну. Засоби арт-терапії сприяють формуванню особистості молодшого школяра, його світогляду, життєвих стратегій і сценаріїв, навчаючи дитину творити життя власноруч.

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що арт-терапія має важливе значення для молодших школярів, особливо для тих, котрі не можуть «виговоритися», бо їм висловитися у творчості набагато простіше. Фантазії, що зображають на папері, полегшують вербалізацію переживань. Малювання, як і сновидіння, знімає бар'єр «егоцензури», яка ускладнює словесний вияв конфліктних несвідомих елементів (М. Беляєва, А. Копитін, Л. Осадчук, О. Сорока та ін.) (Беляєва, 2014: 6–12).

З'ясовано, що зазначені проблеми можна з успіхом компенсувати за допомогою арт-терапії, залучаючи учнів молодших класів до активної участі в різноманітних видах арт-терапевтичної діяльності – малюванні, ліпленні, виготовленні художніх виробів тощо (Сорока, 2008).

Доведено, що головною характеристикою арт-терапії є інтегративність, оскільки у структурі арт-терапевтичного заняття можуть бути використані гра, музика, казка тощо.

До засобів арт-терапії віднесено:

– *піскову терапію* – можливість створення (малювання) анімаційних сюжетів за допомогою піску, яка сприяє самовираженню особистості молодшого школяра, розкриває його творчі здібності;

– *казкотерапію*, що сприяє подоланню у дітей високого рівня тривожності, різноманітних страхів, агресії, адаптує їх до шкільного колективу. Суть засобу казкотерапії у тому, що казка у доступній формі пояснює, що добре, а що погано, вона вигадується вчителем для учня, урахувуючи його особливості (головний герой казки схожий на молодшого школяра, він переживає такі самі проблеми й емоції, змагається зі своїм страхом) (Тарарина, 2018). Занурюючись у казку, дитина переборює у собі невпевненість, лінь, небажання пізнавати нове та розвивати свої здібності;

– *музикотерапію*, яка сприяє загальному розвитку молодшого школяра, покращенню його моторики, стимуляції ефективності розумової праці, пізнавальної діяльності, розвитку почуттів, уваги та пам'яті, творчому й емоційному розвитку, оскільки музика є універсальною силою, що діє на особистість комплексно незалежно від віку, освіти чи соціального статусу;

– *танцювально-рухову терапію*, яка використовується вчителем для розвитку соціальної, когнітивної, емоційної та фізичної сфери молодшого школяра. Заняття з танцювально-рухової терапії дозволяють дітям відчувати гармонію частин тіла, розвиває креативність, додає впевненості в житті, покращує самопочуття і настрій;

– *кінотерапію*, яка сприяє самопізнанню і розкриттю внутрішніх резервів молодших школярів, ефективній саморегуляції;

– *фототерапію*, спрямовану на творче самовираження, самопізнання, соціалізацію та емоційно-чуттєве виховання молодшого школяра. Фототерапія має на меті роботу учнів із готовими матеріалами, або створенням ексклюзивних авторських світлин (Тарарина, 2013).

Установлено, що визначені засоби арт-терапії мають свої особливості, характеризуються внутрішньою спорідненістю, прагнуть до взаємодоповнення, скеровані на розвиток творчого потенціалу молодшого школяра, бо через малюнки, казки, танці, фотографії арт-терапія дає вихід внутрішнім конфліктам і сильним емоціям, прибирає страх, сприяє розумінню власних почуттів і переживань, підвищує самооцінку, розслаблює, знімає напругу і допомагає в розвитку творчих здібностей (Руденька, 2013: 85–89). Дитина висловлює свій емоційний стан і почуття за допомогою пластиліну, малюнка, фотографії, перегляду фільмів, складання казок, конструювання з природних матеріалів тощо. Дуже добре поєднувати засоби арт-терапії: спиратися на вербальний рівень (працювати з казками, фільмами), продовжувати на невербальному рівні (малюнок, пластилін, колаж, оригамі) та фінішувати знову на вербальному рівні (обговорення новітньої практики).

Доведено, що арт-терапію можна адаптувати до педагогічної практики. Зокрема, вчитель початкової школи може використовувати її без участі психолога або соціального педагога для розвитку творчого потенціалу молодших школярів за умови відповідної підготовки.

На підставі аналізу праць О. Волик, О. Жукової, Л. Колбіної, Н. Колесник, Н. Олефіренко, О. Олійник, Н. Павленко, О. Сороки, Л. Хомич визначено суть *підготовки майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії* як складник професійно-педагогічної підготовки, яка передбачає формування мотивів і потреб, опановування знаннями, уміннями та навичками, розвиток професійних і особистісних якостей, творчого мислення.

Обґрунтовано, що результатом підготовки майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу

молодших школярів засобами арт-терапії є відповідна *готовність*, яку в дослідженні на основі аналізу наукових джерел (М. Бубнова, В. Гриньова, М. Д'яченко, О. Жерновникова, О. Кучерявий, В. Моляко, Л. Хомич та ін.) визначено як стійку інтегративну особистісно-професійну здатність майбутнього вчителя, що характеризується наявністю мотивації та потреб до розвитку творчого потенціалу молодших школярів, набутими знаннями, вміннями та навичками, передбачає його творчий саморозвиток, самореалізацію та рефлексію (Сорока, 2008: 6).

У *структурі* готовності майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії виокремлено взаємопов'язані компоненти – мотиваційно-ціннісний, змістовий, процесуальний, особистісно-рефлексійний, при визначенні *змісту* яких було враховано освітньо-кваліфікаційну характеристику майбутніх учителів, а також психолого-педагогічні особливості їхнього професійного розвитку.

Мотиваційно-ціннісний компонент готовності майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії визначається наявністю у студентів мотивації та потреб до розвитку творчого потенціалу молодших школярів; *змістовий* – охоплює сукупність знань, необхідних майбутньому вчителю для ефективного розвитку творчого потенціалу молодших школярів; *процесуальний* – базується на комплексі застосування вмінь і навичок, що забезпечують оптимізацію освітнього процесу початкової школи у досліджуваному аспекті; *особистісно-рефлексійний* компонент розкривається через становлення майбутнього фахівця як особистості, здатність його до професійної рефлексії.

Цілеспрямоване наповнення змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи творчим компонентом із метою їхнього професійного розвитку засобами арт-терапії базується на введенні у процес підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня дисципліни за вибором «Розвиток творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії» для освітньої програми за спеціальністю 013 «Початкова освіта та арт-терапія». Названа дисципліна рекомендована для викладання на III курсі факультету початкового навчання.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Розвиток творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії» є технологія використання арт-терапевтичних методик учителем початкових класів у процесі розвитку творчого потенціалу учнів.

Мета навчальної дисципліни: сформувати готовність майбутніх учителів початкових класів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів шляхом використання арт-терапевтичних методик.

Основними завдання навчальної дисципліни є:

- формування у здобувачів вищої освіти уявлення про сутність, закономірності й етапи розвитку творчого потенціалу молодших школярів;
- оволодіння арт-терапевтичними методиками роботи з молодшими школярами;
- формування здатності адекватно оцінювати, аналізувати та прогнозувати можливі варіанти розв'язання різноманітних життєвих ситуацій;
- формування здатності здійснювати корекцію емоційного стану молодших школярів із використанням арт-терапевтичних методик.

Очікувані програмні результати навчання за навчальної дисципліни «Розвиток творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії»:

- демонструвати вміння креативно вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, застосовувати творчі здібності до формування нових ідей;
- уміти застосовувати основні форми, види та методи арт-терапії в педагогічних дослідженнях;
- здатність застосовувати методики арт-терапії щодо виявлення труднощів, проблем, конфліктних ситуацій у початковій школі.

Структура навчальної дисципліни. На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 год (табл. 1).

Практичне заняття № 1 на тему: «Теоретичні основи арт-терапії та творчого потенціалу молодших школярів» розкриває такі завдання для здобувачів освіти, як історія розвитку арт-терапії; сутність поняття «арт-терапія», значення; арт-терапія й арт-педагогіка: особливості.

Друге практичне заняття на тему: «Види арт-терапії та їхній вплив на розвиток творчого потенціалу молодших школярів» спрямоване на з'ясування здобувачами вищої освіти основних напрямів використання арт-терапії; видів арт-терапії та поліфункціональності.

У ході практичного заняття № 3 на тему: «Типи та структура арт-уроків у початковій школі» студенти ознайомляться із різними типами уроків як однією із форм арт-терапії, наприклад, уроком, що включає форми арт-терапії у педагогічну діяльність учителя; уроком, який включає форми арт-терапії у діяльність учнів. Також значна увага буде приділена структурі арт-уроків (театралізованого, діалогу культур, заочній подорожі, уроку-п'єси, уроку-концерту тощо).

Таблиця 1

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у т. ч.				
		л	п	лаб	інд	с.р.
Змістовий модуль 1. Арт-терапія та її можливості у ході розвитку творчого потенціалу молодших школярів						
Тема 1.1. Теоретичні основи арт-терапії та творчого потенціалу молодших школярів	9	2	2			5
Тема 1.2. Види арт-терапії та їхній вплив на розвиток творчого потенціалу молодших школярів	9	2	2			5
Тема 1.3. Типи та структура арт-уроків у початковій школі	9	2	2			5
Разом за змістовим модулем 1	27	6	6			15
Змістовий модуль 2. Арт-терапевтичні методики у роботі з молодшими школярами та їхні характеристики						
Тема 2.1. Ізотерапія	11	2	2			7
Тема 2.2. Бібліотерапія	10	2	2			6
Тема 2.3. Піскова терапія	10	2	2			6
Тема 2.4. Казкотерапія	11	2	2			7
Тема 2.5. Лялькотерапія	10	2	2			6
Тема 2.6. Ігротерапія	11	2	2			7
Разом за змістовим модулем 2	63	12	12			39
Усього:	90	18	18			54

Практичне заняття № 4 на тему: «Ізотерапія» допоможе студентам розібратися із засобами ізотерапії, специфікою ізотерапії у роботі з молодшими школярами; використанням авторських технік ізотерапії у початковій школі («Акватипія» О. Тараріної, «Живи дім» Н. Кедрової, «Моя родина в образі кольорів» Л. Лебедевої, обговорення дитячих малюнків за В. Оклендером тощо) (Тарарина, 2013).

Наступне заняття № 5 на тему: «Бібліотерапія» присвячене окресленню сутності поняття «бібліотерапія», його значенню; типології ефектів і функцій бібліотерапії (таких як інформаційна, освітня, дзеркальна, ідентифікаційна, естетична, релаксаційна). Також студенти ознайомляться із бібліотерапевтичною літературою для читачів-дітей.

Тема «Піскова терапія» покликана схарактеризувати сутність поняття «піскова анімація», визначити його значення; види пісочниць (юнгіанську, світову, інтерактивну) та кінетичний пісок. Особливої уваги заслуговує використання авторських технік піскової терапії у початковій школі («Робота з манкою» за О. Тараріною, «Великі фігури» за О. Мілютиною) (Тарарина, 2013).

Практичне заняття № 7 на тему: «Казкотерапія» розкриє види та жанри казок; форми роботи з казками; алгоритм і написання терапевтичної казки. Здобувачі вищої освіти будуть намагатися відчути силу казкотерапії й особливості складання казок молодшими школярами та дорослими («Створення медитативної казки» за О. Тарарі-

ною, створення групової казки А. Бреусенко-Кузнецов) (Тарарина, 2013; Тарарина, 2018).

Наступне практичне заняття присвячене темі «Лялькотерапія», у ході якого здобувачі вищої освіти дізнаються про типи ляльок і функції лялькотерапії; відкриють можливості використання авторських технік лялькотерапії у початковій школі («Лялька-маріонетка», «Лялька-дзвіночок», «Лялька-мотанка» за О. Тараріною) (Тарарина, 2013; Тарарина, 2018).

Останнє практичне заняття на тему «Ігротерапія» дозволить виокремити специфіку ігрової терапії у роботі з молодшими школярами, завдання; схарактеризувати різні типи ігор і методи ігротерапії (активний, пасивний, звільнюючий, структурований, терапію стосунків).

Вважаємо за доцільне в межах експерименту «Школа професійного зростання» (День у школі), який триває на факультеті початкового навчання (Спеціальність 013 Початкова освіта) з 2016 р., використовувати завдання для здобувачів освіти дисципліни за вибором «Розвиток творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії» під час відвідування закладів загальної середньої освіти (Filatova, 2020: 451–462).

Висновки. Отже, сьогодні виникла нагальна потреба запровадження в освітній процес початкової школи нових методик заохочення, стимулювання, активізації молодших школярів. Одним із методів такої роботи є арт-терапія, що полягає у розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами музичного, художнього,

хореографічного та народного мистецтва. Відповідно, є необхідність у розширенні змісту професійної підготовки вчителя початкових класів, який покликаний формувати мотиви та потреби, опановувати знання, уміння та навички, розвивати професійні й особистісні якості, творче мислення.

З метою поглиблення знань про розвиток творчого потенціалу учнів початкової школи доцільно ввести навчальну дисципліну «Розвиток творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії», яка пропонується до дисциплін вільного вибору здобувачів вищої освіти. Він мав на меті: сформувати готовність майбутніх учителів почат-

кових класів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів шляхом використання арт-терапевтичних методик, що забезпечить надалі його ефективну роботу.

Одержані теоретичні та практичні результати становлять основу для подальшого її вивчення в аспекті розробки навчально-методичного супроводу процесу підвищення кваліфікації учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії; здійснення ґрунтовного аналізу зарубіжного досвіду формування у майбутніх учителів готовності до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беляєва М. Арт-педагогіка для вчителя. *Освіта України*. 2014. № 1–2. С. 6–12.
2. Луїна В. Ю. Розвиток творчого потенціалу вчителя в умовах Центру освітніх інновацій інституту післядипломної педагогічної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Державний вищий навчальний заклад «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України. Київ, 2016. 336 с.
3. Радченя І. В. Формування життєвотворчого потенціалу молодшого школяра через навчально-творчу діяльність. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27. Т. 4. С. 181–185.
4. Руденька Т. М. Професійна підготовка майбутніх фахівців мистецького напрямку засобами арт-педагогіки як науково-теоретична проблема. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2013. Вип. 1 (67). С. 85–89.
5. Сорока О. В. Арт-терапія в соціальній сфері : курс лекцій / Тернопіль, ТДПУ, 2008. 86 с.
6. Тарарина Е. Практикум по арт-терапии: шкатулка мастера Элтон-2, 2013. 160 с.
7. Тарарина Е. Практикум по арт-терапии в работе с детьми. АСТАМИР-В, 2018. 256 с.
8. Filatova L., Tkachenko L., Kupina I. Educational discipline “pedagogical skills” as the direction of the project implementation “school of professional growth” (day at school) Theory and Practice of Future Teacher’s Training for Work in New Ukrainian School : monograph / Edit. I. F. Prokopenko, I. M. Trubavina. Prague, OKTAN PRINT s.r.o., 2020. P. 451–462.

REFERENCES

1. Bieliaieva M. Art-pedahohika dlia vchytelia [Art pedagogy for teachers]. *Osvita Ukrainy*. 2014. № 1–2. S. 6–12. [in Ukrainian].
2. Lunina V. Yu. Rozvytok tvorchoho potentsialu vchytelia v umovakh Tsentru osvitykh innovatsii instytutu pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity [Development of creative potential of a teacher in the conditions of the Center of educational innovations of the institute of postgraduate pedagogical education]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Derzhavnyi vyshchyi navchalnyi zaklad “Universytet menedzhmentu osvity” Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy. Kyiv, 2016. 336 s. [in Ukrainian].
3. Radchenia I. V. Formuvannia zhyttievotvorchoho potentsialu molodshoho shkoliara cherez navchalno-tvorchu diialnist [Formation of life-creating potential of junior schoolchild through educational and creative activity] *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. 2020. Vyp. 27. T. 4. S. 181–185. [in Ukrainian].
4. Rudenka T. M. Profesiina pidhotovka maibutnykh fakhivtsiv mystetskoho napriamu zasobamy art-pedahohiky yak naukovy-teoretychna problema. [Professional training of future specialists in the field of art by means of art pedagogy as a scientific and theoretical problem]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*. 2013. Vyp. 1 (67). S. 85–89. [in Ukrainian].
5. Soroka O. V. Art-terapiia v sotsialnii sferi: kurs lektsii [Art therapy in the social sphere]. Ternopil, TDPU, 2008. 86 s. [in Ukrainian].
6. Tararina E. Praktikum po art-terapii: shkatulka mastera [Workshop on art therapy in working with children]. Elton-2, 2013. 160 s. [in Russian].
7. Tararina E. Praktikum po art-terapii v rabote s detmi [Workshop on art therapy in working with children]. ASTAMIR-V, 2018. 256 s. [in Russian].
8. Filatova L., Tkachenko L., Kupina I. Educational discipline “pedagogical skills” as the direction of the project implementation “school of professional growth” (day at school) Theory and Practice of Future Teacher’s Training for Work in New Ukrainian School: monograph. Edit. I. F. Prokopenko, I. M. Trubavina. Prague, OKTAN PRINT s.r.o., 2020. P. 451–462. [in English].

Шахин Кямал ЮСИФЛИ. Роль наименований и атрибутов настольных игр в организации персоязычных поэтических текстов.....	177
Лариса ЯРОВА. Цитата як ознака прецедентного тексту на основі роману Донни Тартт «The Secret History».....	185
Людмила ЯРОВЕНКО, Анжела БОЛДИРЕВА. Граматичні трансформації в процесі перекладу.....	193

ПЕДАГОГІКА

Марія ТИШКОВЕЦЬ, Галина БАЧИНСЬКА. Риси характеру: матеріали для опанування теми інакомовними студентами медичного вишу.....	203
Ганна ТОВКАНЕЦЬ, Марія ТЕЛИЧКО, Людмила ЛЕНДЕЛ. Комунікативна культура педагога у забезпеченні якості освітньої взаємодії.....	209
Лада ФІЛАТОВА, Ірина РАДЧЕНЯ. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії.....	215
Тетяна ФІЛІМОНОВА. Кейс-технології в процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи.....	222
Інна ФОРОСТЮК. Викладання іноземної мови у вищій школі в умовах дистанційного та змішаного навчання.....	227
Зоряна ХАЛО, Ірина ВОЛОШАНСЬКА. Формування професійної компетентності педагога при вивченні іноземної мови засобами інформаційно-комп'ютерних технологій.....	233
Юлія ХАРЧЕНКО. Теоретико-методологічні підходи до сутності поняття «методологічна культура концертмейстера закладу вищої освіти».....	238
Irena KHMILYAR. Nursing profession through the perspective of the Swiss labor market.....	244
Olena TSVID-GROM, Olga REIDA, Kateryna IVLIEVA. Methods and techniques of foreign language level control among students in non-philological universities.....	251
Ганна ЧАВА, Ольга НАРОДОВСЬКА. Розвиток емоційного інтелекту студентів закладів вищої освіти на заняттях з англійської мови.....	256
Алла ЧАГОВЕЦЬ, Юлія СИРОВА, Світлана КОЛОСОВА. Підготовка здобувачів освіти до формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку у процесі пошуково-дослідної діяльності у природі.....	262
Катерина ЧЕРВОНЕНКО. Соціальна реклама як засіб профілактики у практиці соціальної роботи.....	267
Віра ЧОРНОУС. Мотиваційна складова у структурі творчих здібностей особистості майбутнього вчителя початкової школи.....	273
Viktoriia SHUIENKO. Ways of developing key sustainability competencies of university students at foreign language classes.....	279
Вадим ШЕМЧУК, Людмила УСТИНОВА, Оксана ШЕМЧУК. Передумови формування готовності майбутніх офіцерів різних інституцій сектора безпеки і оборони України до виконання завдань за призначенням в умовах радіаційної, хімічної та біологічної небезпеки.....	284
Кямаля ЮСИФОВА. Национально-духовные ценности, семейное воспитание в героических эпохах и его общие задачи.....	292
Максим ЯБУРОВ. Сучасний стан сформованості іншомовної компетентності майбутніх економістів у вітчизняній системі вищої освіти.....	299
Наталія ЯКОВЕНКО. Моделювання ситуацій професійної діяльності в навчанні іноземної мови у вищому військовому навчальному закладі.....	306